

Diakoni - en möjlighet att främja mod i dagens Europa

Heather Roy,
GENERALSEKRETERARE
Eurodiaconia

Notera att en del av presentation är baserad på artikeln **Recent Policy and Politics of the European Union and the effect of welfare - implications for research** som ska publiceras under sommaren 2015 i *Diaconia - the Journal of Christian Social Practice*.

Eurodiaconia är ett nätverk av diakonala organisationer som tillhandahåller tjänster inom den sociala sektorn och hälso- och sjukvård. Det har kristen grund och förespråkar social rättvisa i hela Europa.

Nätverket har 44 medlemmar i 32 länder i Europa och omfattar mer än 30 000 tjänster genom lokala organisationer och aktörer. Medlemmarna kommer från diakonala enheter inom kyrkor, är kyrkorelaterade leverantörer av sociala tjänster och hälsovårdstjänster eller ekumeniska leverantörer av tjänster eller förespråkare för social rättvisa.

Det är svårt att kategorisera mer specifikt inom Eurodiaconia - medlemmarna är inte bara tjänsteleverantörer och inte bara sociala förespråkare. Och relationen mellan kyrkor och diakonala organisationer i vissa länder är komplicerad. Ändå - medlemmarna har åtagit sig att verka för social rättvisa utifrån den kristna traditionen och att värna de mest utsatta i våra samhällen och våra gemenskaper, allt från Island i norr till Armenien i sydost. Det är ett nätverk som delar en gemensam vision och som är det ledande nätverket för diakonalt arbete i Europa när det gäller att utveckla dialogen och samarbetet mellan medlemmar och påverka och engagera sig i samhället i stort. Allt detta för att möjliggöra integration och ökat inflytande för de mest utsatta och exkluderade i vårt samhälle och för att säkerställa värdighet för alla. Det är med denna vision som Eurodiaconia har uppdraget att representera en dynamisk europeisk gemenskap av organisationer som har sin grund i den kristna tron och som arbetar i den diakonala tradition som ser ett Europa av solidaritet, jämlikhet och rättvisa.

Eurodiaconia existerar för att medlemmar i alla delar av Europa dagligen arbetar med att ge sociala tjänster och hälsovårdstjänster samt möter behoven hos människor i alla möjliga situationer. Det innebär allt ifrån de tjänster som tillhandahålls för äldre personer, för personer med funktionshinder, för människor som lever i hemlöshet, för de som arbetar med att utveckla den ekonomiska inkluderingen av romer, eller hjälper taumatiserade barn från konfliktzoner runt om i världen, till tjänster där arbetslösa ungdomar ges stöd att starta eget företag eller utveckla nya färdigheter och ännu mycket mer. Utbudet och omfattningen av medlemmarnas verksamhet är omfattande.

Men medlemmarna levererar inte bara tjänster, de är också förespråkare för dem de tjänar, eller för den delen, de hjälper människor att tala för sin sak för att få till stånd de förändringar som behövs för att säkerställa att varje person får ett värdigt liv oavsett hans eller hennes status. Nyckeln till arbete i Eurodiaconia är medlemmarnas erfarenheter. Organisationen blir en effektiv förespråkare genom att medlemmarna kan se effekterna av politiska beslut på både mikro- och makronivå, då de arbetar med de människor som berörs. Organisationen måste också acceptera att den också på ett eller annat sätt har bidragit till hur dessa strategier och beslut har utvecklats. Som ett underliggande stöd finns den kristna identiteten och vårt gemensamma uppdrag att tillhandahålla tjänster med en tydlig diakonal inriktning.

Jag har blivit ombedd att reflektera över temat mod. I kyrklig och diakonal kontext finns det mycket vi kan gå in på som handlar om mod, men vi har inte hela dagen på oss så jag har valt att fokusera på tre frågor:

- 1) Vad betyder mod för diakoni och kyrkan?
- 2) Har vi mod?
- 3) och slutligen, om vi har modet, vad betyder det för våra handlingar?

Låt oss ta ett steg tillbaka men först av allt och titta på vad som händer runt omkring oss.

Som europeiskt nätverk är vi mycket medvetna om de förändringar som har blåst över vår kontinent under de senaste sex åren. Den finansiella och ekonomiska krisen har efterlämnat en europeisk union med växande sociala skillnader vid en tidpunkt då det också finns inneboende driv mot ökad ekonomisk konvergens. Detta är tydligast i periferin av den europeiska unionen där länder som Grekland, Italien, Portugal och Spanien har sett fler sociala kriser och högre arbetslöshet. Återhämtningen från den finansiella och ekonomiska krisen har varit långsam och på vissa ställen obefintlig. De sociala konsekvenserna av krisen har inte inneburit tillfällig arbetslöshet, utan ökad fattigdom och större utanförskap, nedskärningar i budgeten för viktiga offentliga tjänster, inklusive sociala tjänster och hälsovårdstjänster och mantran av åtstramning skanderade från Helsingfors till Wien. Även den nordiska samhällsmodellen är hotad! Det är sant att inte alla medlemsstater har upplevt samma djupa sociala kris som andra delar av Europa, men det finns en växande känsla av att det måste bli stramare tyglar för de offentliga utgifterna för att man ska undvika samma öde som andra medlemsstater har mött.

För Eurodiaconias medlemmar har det varit och är viktigt att inte se den ekonomiska krisen som den enda orsaken till de utmaningar människor möter i dagens Europa. Verkligheten är att krisen avslöjade svagheter - både strukturella och situationsbetingade - som redan fanns i vårt samhälle och som successivt har utvecklats under många år. Krisen har blottlagt den pågående utarmningen av värden och rättigheter och i slutändan också våra begrepp om social omsorg och skydd. Detta startade inte på grund av att några banker kollapsade; snarare kunde vi se att bristen på återhållsamhet från

bankernas sida var symptomatiskt för de bredare utmaningar som våra samhällen står inför.

Bland våra medlemmar har det funnits en medvetenhet om att där sociala tjänster och hälso- och sjukvårdstjänster setts som en rättighet för befolkningen och där de sociala trygghetssystemen var utformade för att skydda, där har det också funnits ökande retorik som ser sådana tjänster och system som en börda för statskassan. De sociala trygghetssystemen har kommit att bli mer av straff än skydd. Tillhandahållandet av sociala tjänster och hälsovårdstjänster påverkas av det ökade trycket av att vara konkurrenskraftig på en marknad som blivit mer och mer attraktiv för vinstdrivande företag och där myndigheterna ofta letar efter de som tillhandahåller tjänsterna billigast snarare än de som gör högst kvalitet på grund av trycket från den budget de har. Till viss del visar spänningarna mellan den ursprungliga idén om en social marknadsekonomi och den nuvarande verkligheten på effekterna av en politik som eftersträvar ekonomisk tillväxt till varje pris.

Den förändrade förståelsen för våra sociala modeller i Europa samt en förändrad uppfattning av värdet av social marknadsekonomi, har lett till ökat fokus på effekt och resultat av de sociala insatserna, vilket också kombinerats med en ökad betoning på behovet av innovation inom vår bransch. Även om innovationer är något mycket positivt, finns det tillfällen då våra medlemmar blir frustrerade då oproportionerlig vikt läggs vid vad som är nytt i stället för att säkerställa en lämplig och hållbar finansiering av redan befintliga och beprövade sociala tjänster och aktiviteter. Dessutom ligger fokus på effekterna ofta på kort sikt och är begränsade till vissa förändringar som att hitta ett jobb, erhålla sociala förmåner etc snarare än långsiktighet och hållbart stöd som både ger helhetssyn och är personcentrerad. Alltså en strategi som diakonala organisationer menar är avgörande för verklig förändring och möjlighet till egenmakt och försoning.

Det har också skett en förändring i de politiska strukturerna. 2014 hölls val till Europaparlamentet och många löften gavs för ett Europaparlament som skulle sätta de mänskliga behoven i första rummet under den första mandatperioden. Senare under 2014 tillträdde en ny kommission som också tog på sig att ta itu med krisen utifrån ett mänskligt perspektiv och lovade skapa tillväxt som skulle vara både rättvis och produktiv. I slutet av 2014 utsågs en ny ordförande för Europarådet, Polens tidigare premiärminister Donald Tusk, för första gången innehar en östeuropé en av de ledande positionerna inom EU.

Europa är definitivt en kontinent i förändring. Vid sidan av de politiska förändringarna och den långsamma återhämtningen efter krisen har våra medlemmar observerat att förändringarna i våra samhällen ökar.

Samhället i förändring

Som redan nämnts, finns det just nu ökande retorik som både handlar om belastning och rättvisa när det gäller det sociala stöd. Om en person med funktionshinder, sjukdom eller i en social kris tidigare kunde räkna med att få stöd så länge som arbetsmarknaden var tillgänglig för hen eller till dess livskrisen hade ebbat ut eller i vissa fall under återstoden av livet, finns nu diskussioner om hur mycket sådana stöd får kosta och hur sådana individer är inte lika "produktiva" som andra. Att en persons värde bara kommer från förmågan att bidra till den ekonomiska produktiviteten går stick i stäv mot en diakonal förståelse där varje persons värde och värdighet sätts först. Utgår vi från hur mycket en person kostar staten i relation till en annan, ser vi människorna som arbetsenheter snarare än som delar av en rik och mångfacetterad blandning i våra samhällen, som går bortom anställningsformer och produktivitet. Betoningen på människors produktivitet och som arbetsenheter har också börjat synas i EU under de senaste åren, kanske inte med avsikten att depersonalisera människor, men i synnerhet i relation till invandrare.

Migration förändrar Europa, men Europa behöver också migration och det har vi alltid gjort. Trots detta, och även om migration uppmuntras, i synnerhet för att arbetskraft behövs i vissa sektorer, bland annat social- och hälsovårdssektorn, rapporterar våra medlemmar att invandrare möter, både de som har papper och de papperslösa, en hårdare kamp för att få del av tjänster och stöd som skulle underlätta deras integration. Vissa verkar önska att de ska arbeta, men inte vara en del av våra samhällen.

Kanske detta är en indikation på att det finns trasiga relationer i våra samhällen. Den ekonomiska krisen ledde till förtroendekriser mellan många människor och organisationer, de förvaltningar och strukturer som var tänkta att säkerställa både ekonomisk och finansiellt välstånd tillsammans med en ansvarsfull samhällsledning. För många har förtroendet för traditionella strukturer och auktoriteter brutits ned, vilket i värsta scenariot lämnat utrymme för extremism och fundamentalism. Men bristen på förtroende finns inte endast mellan människor och samhällets funktioner; den kan också finnas mellan människor. När många kämpar för att få det att gå ihop och vill undvika en ökande skuldbörda, eller när man försöker maximera sina inkomster genom mer än ett jobb, ja då kan det finnas större betoning på *jag* framför *vi*. Solidariteten i våra samhällen och gemenskaper urholkas, kanske beroende på att vi inte ser behovet av solidaritet mellan medlemsländerna i Europa, men kanske också för att vi upplever oss behöva se om vårt eget, våra familjer och vår situation, snarare än vår grannes.

Denna mer individualistiska syn innebär dock att vi inte ser både de befintliga klyftorna och de som håller på att bildas i våra samhällen. Medlemmar i vårt nätverk rapporterar att det finns ett ökat antal människor som saknar tydligt stöd. Att få tillgång till det sociala trygghetssystemet kan för somliga vara som en surrealistisk mardröm! Många av våra medlemmar försöker serva de som hamnat i dessa klyftor. Deras stöd är oftast inte offentligt finansierat, så våra medlemmar måste vara kreativa både när det gäller tillhandahållandet av tjänsterna och i integreringen av dessa med andra tjänster.

Så vart för oss dessa förändringar i samhället? Det kan ses ur både positivt och negativt perspektiv. Positivt; även om det är lätt att måla en mycket dystert bild, så finns det en växande förståelse för de skadliga effekterna av ojämlikhet och utanförskap i våra samhällen och ett behov av att säkerställa den sociala välfärden. Detta märks både hos privatpersoner och det civila samhället samt från visst politiskt håll där man efterlyser en mer rättvis fördelning av sociala och ekonomiska mål och prioriteringar. Negativt; det är ofta lätt att utse syndabockar och diskriminera de som behöver socialt stöd då dessa ofta identifieras som orsaken till varför samhällen faller sönder eller utmanas.

Sammantaget kan misstro, spänningar, brister, negativ identifiering och brist på solidaritet leda till ett samhälle som söker "nya sångare med nya sånger". Många av våra medlemmar vill hitta nya sätt att tala om fattigdom, utanförskap, omsorg, jämlikhet och värdighet. Vi söker nya röster med nya idéer som är försonande och förlösande och rättar till obalansen vi ser i våra sociala och ekonomiska områden, samt uppmuntrar en minskning av det demokratiska underskottet.

Det kan därför antas att diakoni kan vara den nya sångaren med den nya sången. Med en sång som ger en vision av mänskligheten som skyddar individens värdighet och uppmuntrar oss att vara engagerade i våra samhällen med en anda av "Ubuntu" från vilken det kommer en ny form av solidaritet som bygger på ömsesidigt beroende. Vi talar så mycket av förändring och diakoni som en alternativ form av makt, så att vara de som gör detta i praktiken borde vara givet. Men att kunna svara upp mot förändringar i Europa och i våra samhällen, kan innebära att vi inom diakonin också kan behöva förändras.

Jag har gett en ganska lång redogörelse om Europa i dag och vad många av våra medlemmar ser som utmaningar ... men jag tror att det är viktigt att veta detta eftersom denna kunskap, denna medvetenhet om vad som händer runt omkring oss och var det kommer ifrån är en del av förutsättningarna (paketet) för att vara modig. Om vi ska kunna vara modiga i vårt samhälle då måste vi veta vad som händer i samhället. Det är därför vi på Eurodiaconia arbetar så mycket med medlemmarna för att få del av erfarenheter och åsikter om vad som händer i deras verklighet dagligen - både politiskt och praktiskt.

Nu åter till första frågan - vad mod innebär för kyrkan och diakoni.

Mitt första svar är att mod kräver att vi gör mer än tillhandahåller tjänster. Det är inte längre tillräckligt för oss att mata hungriga eller bota sjuka ... ärkebiskop Desmond Tutu uttryckte det så här: "Kristna ska inte bara dra upp folk ur floden. Vi bör gå uppströms för att ta reda på vem/vad som kastar i dem".

För oss i kyrka och diakoni handlar mod om att vara på två ställen samtidigt ... på flodstranden och göra det vi är bra på att göra; tillhandahålla tjänster, dra upp folk ur

floden ... men vi behöver också mod att gå uppströms och ta reda vad som från början orsakat den ökade fattigdomen, förlusten av rättigheter, förlusten av värdighet, etc. Mod för kyrkan och diakoni går bortom våra föreställningar om att göra gott för att söka de systemförändringar som behövs i våra samhällen - oavsett om det handlar om våra individuella attityder och värderingar eller i system som formas av våra regeringar omyndigheter. Vi ska inte **under några omständigheter**, vara rädda för att protestera mot orättvisor och fördöma dem som tror att vissa är värda mindre än andra, att vissa är bara arbetsenheter och andra en börda för vårt samhälle. Det finns en amerikansk fras "Vad skulle Jesus ha gjort?" ... och jag tror att vi som kristna måste se på det sättet. Vi står inför enorma maktstrukturer i vårt samhälle och generellt används inte makten för det gemensammas bästa utan ofta som ett sätt att ackumulera mer makt, som ofta uttrycks i prestige, position och pengar. Jesus brydde sig inte om den sortens makt. Allt han gjorde utmanade sådana föreställningar om makt. Det handlade istället om kärlek. Och det är diakoni, det är vår kristna tro ... kärlek. Har vi modet att se diakoni som en alternativ form av makt? Har vi modet att bryta oss in där makten snedvrider det gemensammas bästa, mänsklig värdighet och relationer? Är vi som kyrka och diakoni beredda att ge upp den makt vi skaffat oss i våra samhällen och överlämna den som en gåva präglad av kärlek och tjänst?

Mitt andra svar är att mod också innebär förändring. Om vi verkligen vill utmana de negativa politiska och administrativa förhållandena i vårt samhälle kan det innebära stora förändringar för kyrkan och diakonins utförare. För några kan det innebära ovälkomna förändringar, både internt och externt. Som jag sa, kan det innebära att vi måste ge upp en del av vår makt, men det kan också innebära att vi måste vara beredda på att bli kritiserade, fördömda och kanske till och med hatade för det vi säger.

Här måste jag höja ett varningens ord. Jag menar inte att kyrka och diakoni ska ta ställning för ett visst politiskt parti eller rörelse - snarare att vi inte ska vara rädda för att ändra oss från vad som på vissa håll kan ses som en god och försiktig närvaro där vi är noga med att kyrka och diakoni inte ska blir förolämpade när de utmanar grundläggande antagandena om våra samhällen och istället våga vara ganska radikala, drivna av rättvisa och en närvaro om inte är rädd för att vara frispråkig när det är behövs. Den kristna tron har de mest socialt radikala övertygelserna. Är det så våra samhällen känner igen oss eller är det för något annat?

(Här om Jesus i templet om tid ges)

(Visa exempel på offentligt stöd och upprördhet över kyrkans agerande i Storbritannien)

Så, min andra fråga... har vi mod förändra? Har vi modet att vara något annat, något mer radikalt, mer relevant ... är vi redo att arbeta och samarbeta med partners som kan hjälpa oss i opinionsbildning... har vi har modet att avsäga oss en del av vår traditionella makt? Har vi modet att be om förlåtelse i de sammanhang där vi bidragit till att orsaka problem?

För många diakonala organisationer, och jag skulle tro också för många kyrkor, är det en utmaning att bli strakare sociala förespråkare. Som jag sa att det krävs det nytänkande när det gäller våra relationer med maktstrukturer och när det gäller att ge legitimitet åt våra påverkansargument som bygger på våra erfarenhet av att tillhandahålla tjänster och att arbeta med människor i det lokala samhället och i församlingar. Denna legitimitet måste också omfattas av kunskapen om vilka som verkligen marginaliseras i vårt samhälle och vad som orsakat det. Det är förhållandevis lätt att förespråka ett slut på extrem fattigdom, exempelvis hemlöshet. Många människor som lever i hemlöshet upplever sig som marginaliserade och vi vet om detta eftersom de är synligt närvarande i våra samhällen. Men det är ofta den osynliga marginaliseringen och de osynligt marginaliserade som vi inte vet tillräckligt om; den äldre personen som döljer sin extrema fattigdom på grund av stolthet, ensamheten hos någon med psykiska problem eller familjen som försöker stödja en förälder med demens utan att anlita sociala tjänster. Om vi ska kunna vara effektiva i ett föränderligt samhälle behöver vi veta vad dessa förändringar har fört med sig och det innebär att vi behöver lära känna våra samhällen på djupet och bygga relationer som tillåter oss att erfara och se verkligheten.

Winston Churchill sa en gång: Mod är vad som krävs för att stå upp och tala; mod är också vad som krävs för att sitta ner och lyssna.

Att sammanföra vad som ofta kallas profetisk diakoni med praktiskt uttryckt diakoni i vår tjänst uppmanar oss att reflektera över vilka vi är som organisationer så att vi kan tydliggöra vår identitet och tala på ett språk som andra kan höra och förstå. Kan vi tydligt formulera vilka vi är som diakonala aktörer, vad vi gör och varför vi gör det? Kan vi vara trygga i vår kristna identitet och också kunna förklara vad det betyder för det arbete vi gör i en alltmer sekulär värld?

Har vi modet att förklara vilka vi är, vad vi tror på och varför vi gör det vi gör och säger det vi säger?

(Exempel från Europaparlamentet/Eurodiaconia)

Så till min sista fråga: Om vi har mod, vad betyder det för våra handlingar?

Det kan vara lätt att säga att vi ska ha mod i enlighet med vår övertygelse och inte vara rädda för att ha en starkare röst i samhället... men det gör oss lätt till enbart aktivister... och jag tror att vår kristna tro kallar oss till något mer än bara förespråkare. Inom diakonin är vi utförare ... så vad är det då vi behöver göra för att visa detta mod som kommer av vår kristna övertygelse? Hur kan den handlingsplanen se ut?

Här är några förslag:

- 1) Definiera vad vi uppfattar som marginaliseringar i våra samhällen idag. Bygger marginalisering alltid på materiell fattigdom eller har vi nya former av marginalisering som behöver få mer uppmärksamhet, såsom isolering, depression, diskriminering och stigmatisering? Alltså, vilka är kännetecknen för marginaliseringen idag?
- 2) Vi säger att det finns flera klyftor i vårt samhälle idag och en ökad komplexitet i behoven hos människor som befinner sig i sådana klyftor. Men kan vi benämna dessa klyftor? Kan vi hindra att människor faller ned i dessa klyftor och till och med i första hand förhindra att dessa klyftor uppstår?
- 3) Är vi beredda att utveckla nya former av tjänster som kan föra oss bort från vårt traditionella arbete men bättre representera kyrkans profetiska röst, den vi upplever att vi måste ha? (*Ge exempel från Island och Sverige*)
- 4) Att förändra system, ofta som ett resultat av att man identifierat och benämnt klyftorna, kommer att behöva någon form av opinionsbildning från diakonala organisationer - vad skulle det kunna vara? Vilka modeller för påverkansarbete kan utvecklas inom diakonin som är representativa för våra värderingar? Vad kan vi lära av andra sociala rörelser/organisationer?
- 5) I ett föränderlig Europa, med skiftande samhällen, vilka är de relationer diakonala organisationer måste utvecklas för att vara effektiva? Vilka modeller för samhällsrelationer kan utvecklas och hur kan vi omsätta dessa i praktiken? Hur ser vi "den andra" i våra samhällen och hur bygger vi meningsfulla relationer?
- 6) Slutligen, hur kan vi möjliggöra ett gemensamt språk för diakoniorganisationer och aktörer så att vi kan uttrycka vilka vi är och vad vi gör? En omprövning av begreppet diakoni, både ur ett bibliskt och ett kontextuellt perspektiv, kan leda oss till nya vägar för handling och påverkansarbete som kan vara mer passande för den verklighet som är Europa idag.

Slutsats

I Europa är diakonala organisationer och aktörer ibland betecknade som rörelser. Om så är fallet, innebär rörelse ofta att man ändrar position, hittar ett annat sätt eller en ny riktning. En rörelse bör vara dynamisk och lyhörd för vad som händer runt omkring, men också ha möjlighet att förutse nya trender och reagera i enlighet med dessa.